

Суліко

Стрітили сьме ся при збираню грибів. На грибох чоловік мать дость часу. Ходиш і смотриш до зеленастої глюбкы а ту споза буків вкаже ся ті чоловік.

- Добрый день!

- Ай вам добрый! З ничого нич ся зрадуеш, же маш кому слово повісти. Закурите цігаретлю, сядете на даякый надгнитый пнячок і бісідуете о світі, новостях і старых болях. Ліс того вшытко выслухує і не повість нікому.

Молодшый ся просить:

- Кілько вы уж мате років, пане Пенцак?

- Вісемдесятдва.

- А як ся чуєте?

- Тілом уж не горазд, але на розум, на память ся не скаржу.

- Кедь вы іщі годни на грибы до ліса выйти, так то не є плано.

- Найліпше чоловікови замолода, но кедь був я молодой, так прийшла война. Требало наруковати, пережыти заятя а зачінати жыти наново у повойновий час.

Юрко Пенцак із Стаціна кедь ся вернув з фронту другой войны світової, мав іщі лем двадцятьдва роки. Такый молодой уж мусив знати стріляти до людей. Так му веліли шаржы, така укрутенська є філософія войны: не застрілиш неприятеля, він тебе трафить.

Дакотры повідять, же уж є шістдесят років по войні, та нач споминати біду, яка ся перебыла. Зато, абы ся зясь не повторила.

- Но і так ем був на ярь 1944 одведжений коло южномадярьских граніць до містечка Надь Каніж близко югославских граніць. Цвічіня, цвічіня а подаколи ай стражна служба. Цілком нормална военчіна, кебы не примітивізмус низшых мадярьских достойників, якы ся своїм надрядженим хотіли завдячіти тым, же нам, Руснакім, од рана до вечара

надавали „Бута тот!“ (Дурный Руснаку!). Высшы достойници але походили із файновішых родин і мали добру родичовску выхову. Од тых не мож было чекати такы псячі skutky.

Не побыло довго і уж кінцём марця треба іти на фронт. Через Кошыці, Великий Березный і до Коломыйї. Вояк Пенцак ся тримав доведна з камаратом Данилком з Великого Бичкова на Підкарпатю. Догварили ся, же Мадярім служыти не будуть. Трафило ся так, же обидвоми были посланы по набої ай із мадярьскым вояком. Як йдуть через поле, зачала бити советьска канонада а обидвоми Руснакы порозуміли, же настав їх час. Скочіли до рікы, охпали ся під помулу і перечекали, поky перешов руськый уток, який перервав німецьку фронтову лінію. Обидвоми ся здали до руського заятя і зачав ся про них новий режим.

- Знаєте, же тогды од той помулы, де сьме были схованы, упав дас десять метрів ґранат? То щі нич. То лем зачаток біды, котрой у войні ниґда не є дость.

Потім прийшли сьме до містечка Заслав, де ся находжав збірный табор. Быв то лаґерь, у котрім ся выконовали ай масовы тресты смерти. Людей ту было помішаных із сто рас і вір. Што чоловік, то інакша доля, но не просив ся ниhto никого на особну судьбу. Людей, як у кождім лаґерю, ділили катове на дві сорты: на тых, што мають уж не жыти і на других, котрым є суджено подыхати о дашто довше.

Як ем ся пізніше дізнав, было моім щастём, же ня выбрали за котелника. Быв ем радый, же у такій зимі ся можу нагріти коло огня. Раз за час пришмариме то єден то другый по лопаті угля до котла, абы начальству не обмерзли уха і бісідусьме довгы години.

Што тот руськый чоловік ся мі наповів о жывоті за советьской влады, то не забуду ниґда до смерти. Говорив о великім голоді на селах, де людей без стравы імало ся шаленство і доганяло руськых ай україньскых рольників ку тому, же люди людей їли.

- Юрку, - гварить мі Саша, - ай тото угля, што ним топиме, є перешпате людьсков кровлєв.

А досправды, же уж пару раз меджі фалатами камінной чорноты ай людьскы уды были мнов найджены. Минулый тыждень єм спалив дачію руку, одтяту по локоть.

- Видиш, але не хыбує нікому. Меч гет вшытко до пеца, червенішыи буде огонь. Най видять ай тамты у Кремлю, як народ терпить про їх звірства. Мы за отчїну оддаєме дыханя, а они водку попивають. Видів єсь минуле, як коло ґрамофона козачковали? Не побыло пару днів, як Сашу знова кличе начальство поладити ґрамофон.

Клацнутя замку на ладїчці.

- Ого! Не приповідавчі! Ту і музика єсть! Але дїскретні замкнута! – выкрикує підпитый заступця началника.

Саша ся вертать до нашой котельні із пару фалатками хліба і куском солонины. Дар про обидвох.

- Утихомірям забаганкы начальства, як то на них надыйде.

- А яку ті найчастіше велять грати?

- Суліко... Сталїнова облюблена... Знав єсь то?

- Кїбы то Сталін знав, він бы їм дав.

- Тяжко, Юра, буде ся позад них чїстити тота драбина, што веде до курника, званого советьскый щастный жывот. Є ті тяжко за твоїма Бескидами?

- Даколи барз.

- Давай заспіваме даяку вашу.

І співаєме парїбскы співанкы, якы-м ся навчїв у Стаціні і по довколишніх селах коло музיקы.

На другый день чути здалека галайк, перемішаний з выстрілами. На проґрамі дня є велике прятаня, што значїть смерть далшых невинных людей. Зачудовав єм ся уже по стоцятый раз.

- Чуєш? Тамты ся уж не почудують.

- Што ся чинить?

- Тырвать і надале револучна поготовость.

- Яка? Што зясь про бога?

- Не про бога, але про Сталіна. Чуєш, як крчать?

Прислухуєме ся ліпше і чуєме силу хлопских голосів:

- Дай, я! Дай, я! Дай, я!

- То крчать зекы, арештанты і гласяць ся добровольні, же будуть стріляти до неприятелів соціалізму і комунізму.

- Най жыє Сталін! – многоголосный выкрик а потім так само:

- Ура-а-а!

А цалком наконець давкы з кулометів і веце нич, лем тихо, тихо, тихо...

- Тоты, што крчали „Най жыє Сталін!“, то суть чїї люди, Саша?

- Іщі їх лем недавно привезли.

- З того мож ошаліти.

- Ошаліли бы многы, але не мають коли. Позавтра будуть на Сталінову славу крчати тоты, што днеська стріляли.

- Хто на то розказ давать?

- Розказы? Хлопче, дістав єсь ся до фабрыкы на смерть. Хто ту прийде, мусить о хвільку вмерати, абы таборовый проклятый живот не вышов про советьску державу на великый кельчїк.

- Я свій стравный приділ трираз одроблю, лем най ня охаблять жыти.

- Хто бы так не хотів?! Але не мож. Ты тото не годен спохопити?

- Я таке нигда не порозумлю, што є то за режим!? – підвышує голос Юрко Пенцак із признаком сплаксіня.

- Тихо будь! Замокний! Бо прийде червена буря а ты будеш вапном посыпаный. Шкода бы была тых белавых очей, котры

успособлены на позорованя красных звїзд у безоднїм небї. Будь радый, же-сь ту котелником, розумиш?!

Потїм пришов час розлучкы, кедь єдного рана намїсто Сашы дїстав єм другого сполупрацовника, якый зо мнов не хотїв прогварити ани єдного слова.

- Де Саша, де Саша?

- Хочеш їти ай ты за ним?

- Де же ся подїв?

- Є там, одкы нїт навернутя, порозумїв єсь ня конечнї? Уж мї нич не повїдай. Я ту прийшов не на балаканя, але на честну роботу про розквіт нашого сполочного дїла. Хто не робить, най не їсть.

- Я уж ай так не їв другый день, а кому то мам гварити?

- Ты можно не повниш свою норму, як треба. Або не мам правду?

- Наїсту правду не треба глядати языком...

- Так много не говорь, а ладуї до котла, бо підеш позад Сашом.

Але Юркови Пенцакови ся не судило їти на передчасну смерть. О пару тыжднїв сїв до ваґонїв з далшыма заятцями мадярьской армады і нашов ся у великїм мїстї на ріцї Днїпер – у Запорожю а ту із далшыма вояками ходив до работы до зернозаводу. Вшыткы были выголоднїты і слабы. Кормили їх ту тендерїчаныма крупами, якы їх лем так-так утримовали при жывотї. Єдного дня зявив ся ту руськый достойник, што спроваджав чеськословеньского офіцїра із Слободового збору. Ту ся Юрко Пенцак, як ай другы Русины із Підкарпатя і северовыходного Словеньска, дали записати меджі слободовцїв. Наслїдовали пересуны до наборовых центрїв і на цвїчіща. На самый перед то была Москва і нато мїсто Заґорьск. Чоловіка очїстили, підкормили і выстроїли а теперь, воячку, їдь на фронту, де на тя чекать панї смерточка. Любить она молодых воячкїв, но кедь маш нехоцьякого ангела-хранителя, годно быти, же ся жывый вернеш і будеш жыти у щастю родинный жывот. Юрко

Пенцак ішов на фронт уж женатый, бо ся молодой женив, але мати шыршу фамелію не доволила му война.

Ах, вы фронтовы дражки, што вас перешли вояковы ножкы. Із Загорьска до польского Саноку, який уж товды був ослободжений, бо фронт ся перемістив далеко на запад, аж ку Татрам, ся найсвіжішы слободовскы силы пересували влаковым транспортом. Із Саноку до Гуменного требало йти пішо через Меджілабірці. Конечні своя земля, свій край і люди в нім. Што же там робить моя молода жена? Ці жыє она? Наісто слызы за мнов проливать, бо не мать о мі за довгы місяці ани госла, ани посла. Але до Стаціна одбігнути не мож, бо дісціпліна не доволять. Неприятель іщі не выгнаний із отчого двора, іщі стоїть за бранов і острить косу на нашы діти, матері і няньків.

У Камяници над Цірохов ся одбывало денні цвічіня о онедовго треба іти на фронт. Остры зимы бывають у януварі і у фебруарі попід Высокы Татры. Німецькы войска ся позакоповали на выгодных позіціях по татраньскых берегах і із своёв пастёв чекають на свою жертву, котров мало быти наше войско із збору Людвіка Свободы. Барз тяжко было добивати німецькы позіції, з обох боків ту, коло Ліптовского Мікулаша, упали войска. Бой кыпів, сніг горів, але не переставали Русины доведна із Чехами і Словаками наступляти на позіції неприятеля.

Пробили сьме ся аж до Кралёвян, але міст був вышмареный до люфту, также не мож было перейти через ріку Ваг. Студено, як на другім світі. Заходиме із сполубойовником до корчмы, але качмарь-ґардіста нам не хоче наляти, бо просиме по руснацькы, а він же Русів ай Руснаків ненавидить. А сто господніх стріл до твого фашістіцького пыска. Мы тебе ослободжуєме од німецькой погани, а ты сануєш славяньскым братім помочі погариком дурной палінкы?! Він на то, же за Німців ліпше было. Та тобі гей, бо-сь арізовав корчму а жыдівского маїтеля сьте одправили там, де лой топлять. Та такы то суть подаєдны люди. У годину тяжкого жывного випробованя одмітнуть ближнёму уволити просту просьбу о

поміч. Хоць правдов є, же словеньскы ґардісты нашыма ближніма не были, ані ніґда не будуть. Тото бы наш русинський народ мав мати на памяти усе.

Пересувати ся і уточіти на неприятеля мож было лем за ночного потемку, бо інакше німецькы кулометы тя скосять, як травку. Єдною ночі на полю за селом Бобровчек сьме Німців так нечекані напали, же із закопів выскаковали у ґачох. Упали у тоту ніч ай много наших. На цінтерю за Бобровчіком доднесь лежать із Стаціна двома братове Білянскы – Янко і Василь.

О дашто пізніше, уж коло Стречна послав велитель на розвідку вояка Пенцака із єдным циганом. Циган на плечох з автоматом – тай не боїть ся ничого. Ховай ся, чоловіче, радить му Пенцак, бо тя гнедь скосять з тамтого бережка. Не встиг то выповісти, як сполубойовник Ґейза замовк навікы. Пенцакови не приходило нич, лем скочіти до ледового Вагу, жебы го вода знесла кус ниже, де уж не був на достріл німецького куломета. Є ті студено, умліваш од зимы, але кедь хочеш захранити голый живот, скач ай до найбівшого пекла, лем кідь зістанеш при дыханю. Два дні ся потім требало пересушовати у близкій горській осаді коло шпаргета у діда, якый го накормив так, як бы нагодовав простый Руснак простого Словака.

І споминать далше Юрко Пенцак, же єдны із найсердечнішых людей, яких ся му подарило стрітити на своїй войновій пути, видів на Мораві. Так ся радовали нашим воякім, жебы їм дали не хліба, вина, але ай половину свого здоровья. Было то у Малых Карловіцях близко словеньскых граніць, але ай на дальнішій моравській землі.

Дай, боже, тій землі а її людём вічний благобыт і мір. То їм желать одбоярь із Стаціна – Руснак Юрко Пенцак. А вам остатнім тыж.

Штефан Сухый